

Фізико-географічні дослідження

УДК 911.2.551

Воловик В.М.
Вінницький державний педагогічний університет
імені М. Коцюбинського

РЕКРЕАЦІЙНІ ЛАНДШАФТИ ЛАДИЖИНСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА

У статті проаналізовано структуру рекреаційних ландшафтів Ладизинського водосховища та ландшафтних комплексів його узбережжя. Виділено місцевості та урочища, для яких подано рекреаційну характеристику. Створено відповідну ландшафту оціночну картосхему з визначенням рекреаційної оцінки та дигресії.

Ключові слова: рекреаційні ландшафти, Ладизинське водосховище, рекреаційна дигресія.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У межах Поділля відсутні території непридатні для рекреаційного освоєння. Мова може йти лише про ступінь рекреаційного навантаження. Вже зараз є можливість чітко виділити окремі регіони стабільно перспективні та перспективні у майбутньому для рекреаційного освоєння. До найбільш перспективних відносяться Середнє Придністер'я, Подільські товтри, Кременецькі гори, Середнє Побужжя. Усе разом й зумовило актуальність проведеного дослідження стабільно перспективного у рекреаційному відношенні Ладизинського водосховища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення структури та функціонування ландшафтних комплексів досліджуваної території проводилось науковцями Вінницького державного педагогічного університету [3]. Аналіз рекреаційних ландшафтів Ладизинського водосховища здійснено на початку ХХІ сторіччя [1, 2, 4].

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз структури та функціонування рекреаційних ландшафтів Ладизинського водосховища та його узбережжя.

Виклад основного матеріалу. За фізико-географічним районуванням досліджувана територія розташована у Ладизинсько-Бершадському районі Середньопобузької області Дніпровсько-Дністерського лісостепоного краю [4].

Вона характеризується різноманітною ландшафтною структурою, де

Фізико-географічні дослідження

лівобережжя, яке найактивніше використовується для оздоровчих видів відпочинку, представлене ландшафтом хвилястих височин із сірими і темно-сірими опідзоленими ґрунтами. Правий берег водосховища, є основою для формування рекреаційних ландшафтів і представлений ландшафтними комплексами лесових височин, розчленованих глибокими долинами із сірими лісовими опідзоленими ґрунтами. З місцевостей, найсприятливіших у рекреаційному відношенні, переважають надзаплавно-терасові. Значного поширення набула яружно-балкова місцевість, яка обмежує рекреаційне використання території узбережжя водосховища.

Основу потенціалу рекреаційних ландшафтів становлять водні ресурси, представлені аквальними ландшафтними комплексами Ладижинського водосховища. Виникнення, розвиток і локалізація рекреаційних ландшафтів зумовлені взаємодією соціальних, природних та інших чинників.

Крім водних рекреаційних ресурсів у формуванні рекреаційних ландшафтних комплексів приймають участь сприятливі кліматичні та мікрокліматичні умови, з теплим літом (від $+19^{\circ}$ до $+19,5^{\circ}$) та помірно-холодною зимою ($-5,5^{\circ}$). За рік випадає до 500 мм опадів. Вітри з дискомфортними швидкостями переважають у зимовий період, а з комфортними швидкостями – у літній період (число днів – 44).

Тривалість літнього періоду 109 днів, число днів зі сніговим покривом – 80. Найсприятливішими, з рекреаційного погляду, є прибережні території, представлені першою надзапальною терасою завширшки до 500-600 м. Особливістю мікрокліматичних умов є річкові бризи, що формуються завдяки значним площам антропогенних аквальних ландшафтів, особливо у теплий період року. Вони сприяють природній вентиляції місцевості і суттєво зменшують відчуття спеки.

Купальний сезон продовжується понад три місяці. При нормальній природній температурі поверхневих вод $+25,5^{\circ}$, біля водозабору вона коливається від $+28,2^{\circ}$ до $+28,8^{\circ}$, що значно сприяє розвитку водних видів відпочинку. Взимку температура води становить $+5$, $+6^{\circ}$, акваторія водосховища льодом покривається не повністю, за винятком прибережної території (до 200-300 м), де переважає підлідний лов риби.

Другим сприятливим чинником для організації місць відпочинку є наявність лісових рекреаційних ресурсів, які пом'якшують жаркі дискомфортні температури у літній період.

У межах досліджуваної території виділено ландшафти, які активно

Фізико-географічні дослідження

використовуються з рекреаційною метою: аквальні ландшафтні комплекси загальною площею 20,8 км², довжиною 45 км, шириною до 1,2 км, із середньою глибиною 7,2 м, максимальною – 17,8 м, об'ємом – 0,15 км³. За хімічним складом та за вмістом забруднювачів води Ладижинського водосховища є сприятливими для рекреаційного використання: купання, рибальство, прогулянки на човнах (веслярські, із мотором), катерах, яхтах. З несприятливих процесів, що спостерігаються в аквальних комплексах, можна назвати такі: погіршення умов відпочинку у нижній частині водосховища через різкі добові і тижневі коливання рівня і зниження температури води влітку до +17⁰; значне цвітіння води (поблизу с. Басаличівка, м. Ладижин).

Місцевість першої надзаплавної тераси із сірими лісовими, дерново-підзолистими, сірими лісовими опідзоленими лісовими ґрунтами під дібровами, суборами, агроландшафтами, селитебними ландшафтами. Місцевість лівого узбережжя водосховища відрізняється за будовою від правого. Кристалічні породи залягають на незначній глибині (2-3 м) і перекриті шаром елювіально-делювіальних суглинків, місцями кристалічні породи виходять на поверхню, утворюючи кам'янисті розсипи (лісовий масив Березина, поблизу с. Нижня Кропивна), цікавих з інформаційно-пізнавального погляду, але у їх межах частково ускладнюється пересування рекреантів при проходженні туристичних маршрутів.

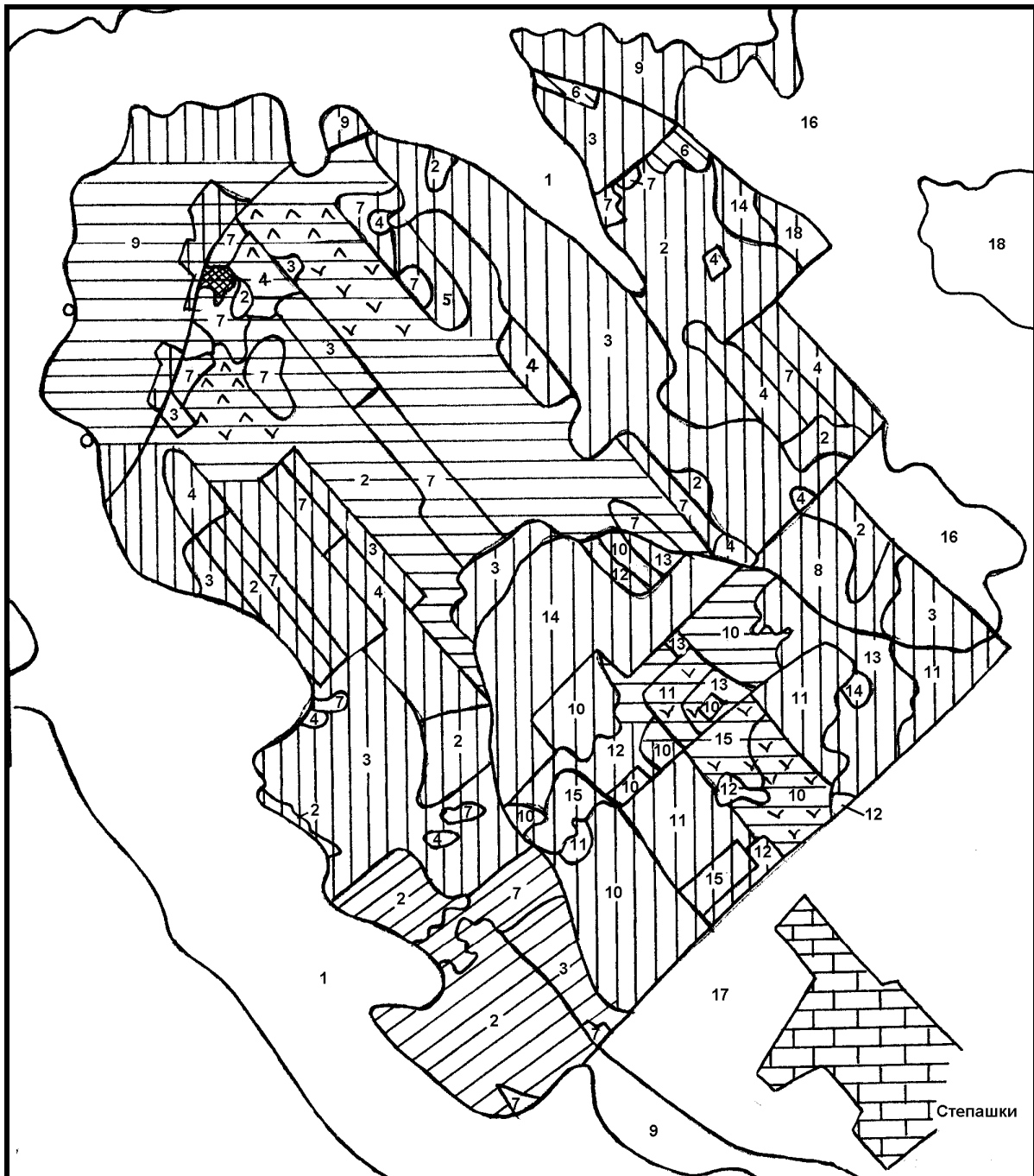
Ерозійним процесам, у більшій мірі, піддається, лівий берег (Харпачська затока, узбережжя сіл Басаличівка, Степашки), де при наявності піщаних відкладів можуть утворюватись піщані пляжі м'якого пілуватого складу, оптимальні для організації літніх оздоровчих видів рекреації: аерогеліювання, спортивні ігри, рибальство з узбережжя, катання на човнах. Тут функціонують бази відпочинку «Маяк», «Черепаша», «Південний Буг».

У місцях залягання суглинків, утворюються урвисті береги, до 2-3 м висотою, із незадовільним доступом рекреантів до водосховища, що є лімітуючим чинником для купання і рибальства. Правий берег місцевості має виступи кристалічних порід (узбережжя с. Баланівка) і мало піддається береговій ерозії. Причиною виникнення берегових ерозійних процесів служить частково і рекреаційне використання водосховища, зокрема, рух водного транспорту, а також вітрові хвилі.

Друга група урочищ, сприятливих для розвитку рекреаційних ландшафтних комплексів, представлена вирівняною покатою поверхнею першої надзаплавної тераси із сірими лісовими ґрунтами під дібровами,

Фізико-географічні дослідження

сугрудками, лучним різнотрав'ям. У їх межах розташована низка дитячих оздоровчих таборів (поблизу сіл Степашки – табір «Ювілейний» та Заозерне), які функціонують у літній період (рис. 1).

Рис. 1 Фрагмент оціночної картосхеми рекреаційних ландшафтів поблизу с. Степашки Гайсинського району Вінницької області

1 – аквальні ландшафтні комплекси Ладижинського водосховища. А. Місцевість першої надзаплавної тераси із сірими лісовими ґрунтами під дібровами, суборами, раменями, лучним різнотрав'ям. 2 – поката поверхня тераси із сірими лісовими ґрунтами під свіжими

Фізико-географічні дослідження

дібровами, 3 – поката поверхня тераси з дерно-пізолистими ґрунтами під свіжими дібровами, 4 – поката поверхня тераси з дерново-підзолистими ґрунтами під раменями, із домішкою берези, 5 – поката поверхня тераси з дерново-підзолистими ґрунтами під вторинними березняками, 6 – поката поверхня тераси з виходами гранітного фундаменту під кам'янистими розсипами, 7 – поката поверхня тераси із сірими сильно опідзоленими ґрунтами під борами, суборами, сураменями, 8 – поката поверхня тераси з дерново-опідзоленими ґрунтами під борами, 9 – поката поверхня тераси з дерново-підзолистими ґрунтами під лучними типчакково-мятликовим різнотрав'ям. Б. *Місцевість другої надзаплавної тераси із сірими лісовими; сірими лісовими опідзоленими ґрунтами, опідзоленими чорноземами, під дібровами, суборами, раменями, сільськогосподарськими угіддями, населеними пунктами.* 10 – вирівняна поверхня мікроплато з сірими лісовими ґрунтами під свіжими дібровами з домішками грабу, бузини, 11 – вирівняна поверхня мікроплато з дерново-підзолистими ґрунтами під свіжими дібровами, 12 – поката поверхня мікроплато із сірими лісовими середньо-опідзоленими ґрунтами під свіжими суборами з домішками ялини, 13 – поката поверхня мікроплато із сірими лісовими середньоопідзоленими ґрунтами під борами, 14 – поката поверхня мікроплато з дерново-підзолистими ґрунтами під борами, 15 – вирівняна поверхня мікроплато з сірими ґрунтами під судібровами, 16 – поката поверхня тераси з темно-сірими лісовими опідзоленими ґрунтами під судібровами, 17 – поката поверхня тераси із сірими лісовими опідзоленими ґрунтами під сільськогосподарськими угіддями, 18 – поката поверхня тераси зі слабозмитими опідзоленими чорноземами під сільськогосподарськими угіддями.

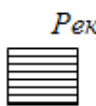
Дитячий табір відпочинку

Селитебні ландшафти

Розплідник сільськогосподарських культур

Рекреаційна оцінка урочищ

Висока

Середня

Низька

Несприятлива

Стадії дигресії лісового покриву

Четверта

Третя

Лісові рекреаційні ресурси представлені лісами сильнофітоцидного складу, із добре розвиненим підліском, низькою стадією дигресії лісового покриву, завдяки незначному рекреаційному використанню. Найактивніше, у межах групи урочищ, формуються рекреаційні ландшафти оздоровчо-відпочинкового типу (с. Степашки). Значні площі лісових масивів, у поєднанні зі штучними аквальними комплексами, створюють сприятливі умови для організації тривалого відпочинку, із переважанням занять прогулялково-промислового і оздоровчого характеру.

Фізико-географічні дослідження

До антропогенних чинників, лімітуючих рекреаційне використання місцевості, віднесено високий ступінь радіаційного забруднення: Степашинська Березина (2,24 кі/км²), Харпачський ліс (3,42 кі/км²), що у 1,2-1,8 раза перевищує гранично допустиму концентрацію [4].

Висновки. Аналіз рекреаційних умов та ресурсів лівобережних місцевостей надзаплавних терас Ладжинського водосховища показує, що загалом територія представляє собою район стабілізації рекреаційних функцій, хоча окремі ділянки знаходяться у стадії формування. З усіх сформованих рекреаційних вузлів тільки один має компактні структури організованої рекреації – район Степашинської Березини; для решти місцевостей характерне дискретне поширення рекреаційних ландшафтних комплексів.

Для підвищення ефективності використання рекреаційних ландшафтів Ладжинського водосховища доцільно:

- у зв'язку з неможливістю дезактивації радіаційно забруднених лісових урочищ, вивести їх зі складу територій придатних для рекреації;
- проектувати відпочинкові та оздоровчі території з урахуванням динаміки природних явищ і процесів у прибережних урочищах.

Використана література

1. Воловик В.М. Районування рекреаційних ландшафтів Вінницької області / В.М. Воловик. – Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. – Серія: Географія. – Тернопіль, 2001. – Вип. 2. – С. 53-55.
2. Воловик В.М. Рекреаційні ландшафти / В.М. Воловик. – Середнє Побужжя. – Вінниця: Гіпаніс, 2002. – С. 216-234.
3. Денисик Г.І. Ладжинське водосховище / Г.І. Денисик, В.М. Воловик. – Середнє Побужжя. – Вінниця: Гіпаніс, 2002. – С. 200-202.
4. Денисик Г.І. Рекреаційні ландшафти Поділля: [монографія] / Г.І. Денисик, В.М. Воловик. – Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2009. – 206 с.

Воловик В.Н.

Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського

РЕКРЕАЦИОННЫЕ ЛАНДШАФТЫ ЛАДЖИНСКОГО ВОДОХРАНИЛИЩА

В статье проанализировано структуру рекреационных ландшафтов Ладжинского водохранилища и ландшафтных комплексов побережья. Выделены местности и урочища, для которых подано рекреационную характеристику. Создано

Фізико-географічні дослідження

соответствующую ландшафтную оценочную картосхему с определением рекреационной оценки и дигрессии.

Ключевые слова: рекреационные ландшафты, Ладыжинское водохранилище, рекреационная дигрессия.

Volovyk V.

Vinnitsia State Pedagogical University Kotsiubynsky

THE RECREATIONAL OF LANDSCAPES LADYZHYN RESERVOIR

The paper analyzes the structure of recreational landscapes Ladyzhyn reservoir landscapes and its coastline. Highlight areas and tracts, which filed for recreational response. An adequate assessment of the landscape mapped schemes with determination and assessment of recreational digression.

Keywords: recreational landscapes, Ladyzhyn reservoir, recreational digression.

УДК 502. 1(477)

Гетьман В.І.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «ДЕРМАНСЬКО-ОСТРОЗЬКИЙ»: ПРИРОДНА ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА

Наслідком всезростаючого глобального антропогенного впливу стало планетарне явище фрагментації (інсуляризації) природних ландшафтів. Одними із відносно збереженим природним різноманіттям є ділянки національного природного парку “Дермансько-Острозький”, який належить до природно-заповідних територій кластерного (острівного) типу.

Національний природний парк “Дермансько-Острозький” - надзвичайно важливий осередок біорізноманіття України. Біотична своєрідність його території у значній мірі визначена місцевим ландшафтним різноманіттям.

У статті детально аналізується флора і фауна національного парку, а також, у міру можливого обсягу статті – незвичайно багаті ландшафтно-рекреаційні ресурси (зокрема, гуманістичні, історико-культурні тощо) його території.

Ключові слова: національний природний парк, ландшафтно-рекреаційні ресурси, флора, фауна.

У межах природної області Малеого Полісся Указом Президента України від 11 грудня 2009 р. було створено національний природний парк (НПП) «Дермансько-Острозький» – робоча назва «Волино-Поділля», до якого увійшли